

GENEL GEREKÇE

Her insan kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler; insan olmanın doğal sonucudur, bir anlaşmadan doğmaz ve devletin insana bir lütfu da değildir.

Devletin varlık sebebi; temel hak ve hürriyetlerin kaldırılması yahut sınırlandırılmasına kapı aralamak değil, aksine bu hakların güven içinde ve özgür bir iklimde kullanılmasını teminat altına almak ve bunun önündeki engelleri kaldırmaktır.

İnsan haklarına dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletinde ise insanın temel hak ve hürriyetleri, anayasa ve kanunların teminatı altındadır. Hiçbir insan dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayrımcılığa tabi tutulamaz. Herkes kanun önünde eşittir. Devlet organları ve idare makamları, bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

Böyle bir devlet, kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanılmasının önündeki engelleri kaldırmakla da yükümlüdür.

Anayasanın Başlangıç Kısmında, her Türk vatandaşının Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme, maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu belirtilmiştir. Anayasanın 5 inci maddesinde de Devletin temel amaç ve görevlerinin, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak; kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu nedenle Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini; sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmakla ve insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamakla yükümlüdür.

Devlet bu yükümlülüğünü savsaklayamaz, tehir ve tecil edemez; derhal yerine getirir.

Temel hak ve hürriyetlerin en önemlilerinden biri de din ve vicdan hürriyetidir. Din ve vicdan hürriyeti; Anayasamızda, Ülkemizin taraf olduğu milletlerarası andlaşmalarda ve ayrıca birçok uluslararası belge, bildiri ve sözleşmede teminat altına alınmıştır.

Lâiklik ilkesi Devletin dinî inançlar karşısındaki konumunu belirleyen bir ilke olarak Anayasanın Başlangıç Kısmı ile çeşitli maddelerinde düzenlenmiştir. Anayasanın 2 nci maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere hiçbir zaman dinsizlik anlamına gelmeyen lâiklik ilkesi, her ferdin istediği inanca, mezhebe sahip olabilmesi, ibadetini yapabilmesi ve dinî inançlarından dolayı diğer vatandaşlardan farklı bir muameleye tâbi kılınmaması anlamına gelir. Bu anlayıştan hareketle lâiklik ilkesi, Devlete negatif ve pozitif yükümlülükler getirmektedir.

Anayasanın 24 üncü maddesine göre herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kimse, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz, suçlanamaz ve hiçbir ayrımcılığa tabi tutulamaz. Bu itibarla hiç kimse vicdan, dinî inanç ve kanaati sebebiyle temel hak ve hürriyetlerini kullanmaktan, kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanmaktan yoksun bırakılamaz.

Temel hak ve hürriyetlerin kullanılması hiç şüphesiz, kadınların başlarını örtme veya açma yönündeki tercihlerini de içermektedir. Demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti, kadınların bu noktadaki tercihlerini korumakla mükelleftir. Devlet ayrıca pozitif yükümlülüğünün bir gereği olarak, kadınların temel hak ve hürriyetlerini, söz konusu tercihlerine uygun olarak kullanmalarının ve kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve

hizmetlerden yararlanmalarının önündeki engelleri kaldıracak, hukuk dışı ve ayrımcı uygulamalara mâruz kalmalarını önleyecek tedbirleri alacaktır.

Ülkemizin kadınları yıllardır bu topraklar üzerinde başları örtülü ve açık olarak bir arada toplumsal huzur ve dayanışma içinde yaşamakta iken, hâlâ toplumsal hafızamızdaki tazeliğini koruyacak kadar yakın dönemlerde, dinî inancı sebebiyle başını örten kadınlar, Anayasa ve kanunlarımıza rağmen hukuk dışı idarî düzenlemeler ve fiilî uygulamalarla, eğitim ve öğrenim, çalışma, kamu hizmetlerine girme, seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakkı gibi pek çok temel hak ve hürriyetini kullanmaktan mahrum bırakılmışlardır. Bunun yanı sıra başörtülü kadınların kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanmaktan yoksun bırakıldıkları da görülmüştür.

Bahsi geçen dönemlerde, dinî inancı sebebiyle başını örten kadınlar; başlarını açmak ya da eğitim ve öğrenim, çalışma, seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma, kamu hizmetlerine girme ve kamu hizmetlerinde çalışma haklarını kullanmaktan vazgeçmek arasında bir seçim yapmaya mecbur bırakılmak suretiyle haksızlığa uğratılmışlardır. Bu haksızlıkların sonucunda dinî inancı sebebiyle başını örten ve buna göre kıyafet tercihinde bulunan nice kadın hayallerinden ve hedeflerinden koparılmıştır.

Nihayet bu hukuk dışı, ayrımcı, Anayasa ve kanunlara aykırı haksız idarî düzenlemeler, fiilî uygulamalar ve yasaklar kaldırılmıştır. Artık Türkiye’de başörtüsü yasağı ve bundan kaynaklanan herhangi bir hak mahrumiyeti yoktur. Ülkemizin başı örtülü ve başı açık kadınları her türlü temel hak ve hürriyetini kullanabilmekte, kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanabilmektedir.

Ancak dinî inancı sebebiyle başını örten ve kıyafet tercihinde bulunan kadınların; yasal ve idarî düzenlemeler veya fiilî uygulamalarla, insan onuruyla bağdaşmayan, Anayasaya aykırı, ayrımcı ve çağ dışı uygulamalara bir daha maruz bırakılmamaları amacıyla Anayasal güvence getirilmektedir. Bu amaçla Anayasanın 24 üncü maddesine iki fıkra eklenmektedir.

Teklifle ayrıca Anayasanın 41 inci maddesinde de düzenleme yapılmaktadır.

Bilindiği üzere aile Türk toplumunun temelidir. Türk toplumunun ve Türk Devletinin güçlü olması ancak “güçlü aile” ile mümkündür. Ailenin korunması hem Türk toplumunun hem de Türk Devletinin korunması anlamına gelmektedir. Milletimizin ve Devletimizin bekâsı, sağlıklı nesillerin yetişmesine, sağlıklı nesillerin yetişmesi de sağlıklı bir aile yapısına bağlıdır. Nitekim Anayasanın 41 inci maddesinin gerekçesinde de ailenin ahlakî bir çevre olduğu, millet hayatı bakımından kutsal bir temel teşkil ettiği ifade edilmektedir.

Anayasanın 41 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.” hükmündeki “eşler” ibaresi de hiç şüphesiz birbiriyle evlenen bir kadın ve bir erkeği ifade etmektedir. Buradaki “eşler” ibaresine bundan farklı bir anlam yüklemek mümkün değildir.

Evlilik birliği, hem kültür hem de medeniyet anlayışımıza göre ancak bir kadın ile bir erkeğin birbiriyle evlenmesiyle kurulabilir. Bu gerçeklikten hareketle kanunlarımız da evlilik birliğinin ancak kadın ve erkeğin birbiriyle evlenmesiyle kurulacağını hükme bağlamıştır. İnsan tabiatına uygun bir birliktelikle, bu bağlamda iki ayrı cinsiyetin yani kadın ve erkeğin evlilik yoluyla kurduğu aile, Türk milleti olarak varlığımızın da teminatıdır.

Türk toplumunun temeli olan aile yapısını korumak ve aileye yönelik her türlü tehlike, tehdit, saldırı, çürüme ve sapkınlığa karşı tedbir almak Devletin aslî görevidir. Günümüzde aileyi tehlike ve tehdit altında gören bazı ülkelerin de aileyi korumak amacıyla anayasa ve kanunlarında bazı düzenlemeler yaptığı görülmektedir.

Aile kurumunun taşıdığı gerçek değer üzerinden korunması, Milletimizin varlığını teminat altına alınması, ailenin ilk nüvesini teşkil eden evlilik birliğinin kadın ve erkekten oluşmasını zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda Anayasanın 41 inci maddesinde yapılan düzenlemeyle, evlilik birliğinin erkek ve kadının evlenmesiyle kurulacağı açıkça belirtilerek evlilik birliğine ilişkin bu temel kaide ve esasın kanunla değiştirilmesinin önüne geçilmektedir.

Bu suretle her türlü tehlike, tehdit, saldırı, çürüme ve sapkınlığa karşı ailenin korunması için ilave Anayasal güvence sağlanmakta ve ailenin, toplumu ve milleti temelden ifsat edecek anlayışlardan korunması amaçlanmaktadır.

www.nordicmonitor.com

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- Maddeyle, Anayasanın 24 üncü maddesine altıncı ve yedinci fıkralar eklenmektedir.

Maddeye eklenen altıncı fıkrayla, hiçbir kadının temel hak ve hürriyetlerini kullanması ile kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanmasının, başının açık veya örtülü olması şartına bağlanamayacağı hüküm altına alınmaktadır.

Buna göre, bir temel hak ve hürriyetin kullanılması ya da kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanılması söz konusu olduğunda, bu kullanma ve yararlanmanın öznesi olan kadının başının örtülü veya açık olması, olumlu veya olumsuz bir şart olarak öngörülemeyecektir.

Fıkra bu yönüyle, hak ve hürriyetleri iki ayrı başlık altında güvenceye bağlamaktadır. Bu başlıklardan birincisi “temel hak ve hürriyetlerin kullanılması”, ikincisi ise “kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanılması” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Temel hak ve hürriyetler, bilindiği üzere, Anayasanın 12 ilâ 74 üncü maddelerini ihtiva eden İkinci Kısımında toplam dört Bölüm altında düzenlenmiştir. Bu maddelerde düzenlenen tüm temel hak ve hürriyetlerin kullanılması, eklenen altıncı fıkrada yer alan güvencenin koruması altında olacaktır.

Fıkranın koruma altına aldığı ikinci başlık olan “kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanma”, Anayasada müstakil bir temel hak ve hürriyet olarak düzenlenmemiştir. Ancak bu yararlanma, Anayasada düzenlenen pek çok temel hak ve hürriyetin bilfiil kullanımına tekabül etmekte veya bu kullanımın tezahür biçimlerinden biri olarak kendini göstermektedir. Bu nevi bir yararlanma, temel hak ve hürriyetler blokuna sıkı sıkıya bağlı bir nitelik taşıdığından kadının başının açık veya örtülü olması şartına bağlanamayacak ve Anayasal temel hak ve hürriyetlerle aynı teminata sahip olacaktır.

Fıkra, bu haliyle hem Devlet hem de gerçek ve tüzel kişilere negatif bir yükümlülük getirmektedir.

Fıkrayla yapılan düzenlemenin somut yansımalarını bir örnek üzerinden izah etmekte fayda mülahaza edilmektedir. Bir kadının kamu veya özel kesimde görev alması yahut çalışması, Anayasanın 70 inci ve 49 uncu maddelerinde düzenlenen kamu hizmetlerine girme ve çalışma hakları kapsamında birer temel hak ve hürriyet olması hasebiyle bu hakların kullanımı bakımından başın örtülü veya açık olması şartını içeren herhangi bir düzenleme yapılamayacak ve uygulamada böyle bir şart getirilemeyecektir. Bu çerçevede bir kadının, başının örtülü veya açık olması nedeniyle kamuda veya özel sektörde işe alınmasından imtina edilemeyeceği gibi salt bu nedenle kişinin görevine son verilmesi yahut geri göreve alınması, işyerinde baskı altına alınması, hakkında disiplin işlemlerine tevessül edilmesi gibi hukuksuz ve ayrımcı işlemler tesis edilemeyecektir.

Eğitim ve öğrenim (madde 42), seçme, seçilme, siyasî faaliyette bulunma (madde 67), sağlık hizmetlerinden faydalanma (madde 56), bilim ve sanat (madde 27), yerleşme ve seyahat (madde 23), dernek kurma (madde 33) veya sosyal güvenlik (madde 60) gibi pek çok temel hak ve hürriyetin kullanılması da kadının başının açık veya örtülü olması şartına bağlanamayacak ve böylece kadının bu yöndeki tercihlerine Anayasayla açık ve kesin bir güvence sağlanmış olacaktır.

Fıkrada yer verilen diğer başlığın korumaya aldığı yararlanma hallerine örnek olarak, bir kamu hizmeti olan toplu taşımadan veya özel kesim tarafından işletilen bir restorandan yararlanılması halleri verilebilir. Bahsi geçen toplu taşımadan yararlanma şartları belirlenirken, kadınların başlarının örtülü veya açık olması yönüyle bir düzenleme yahut uygulama

yapılamayacağı gibi bir restorandan yalnızca başı açık veya örtülü kadınların yararlanabileceği şeklinde bir düzenleme veya bu yönde bir uygulama da hayata geçirilemeyecektir.

Maddeye eklenen yedinci fıkrayla hiçbir kadının, dinî inancı sebebiyle başını örtmesi ve tercih ettiği kıyafetinden dolayı eğitim ve öğrenim, çalışma, seçme, seçilme, siyasî faaliyette bulunma, kamu hizmetlerine girme ile diğer herhangi bir temel hak ve hürriyeti kullanmaktan ya da kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanmaktan hiçbir surette yoksun bırakılmayacağı hüküm altına alınmaktadır. Buradaki kullanma ve yararlanma halleri altıncı fıkra kapsamında yukarıda detaylı olarak açıklanmıştır.

Fıkra da ayrıca kadının dinî inancı sebebiyle başını örtmesi ve yine bu sebeple bir kıyafet tercihinde bulunması hallerinin herhangi bir kınama, suçlama veya ayrımcılığa maruz bırakılma nedeni olamayacağı belirtilerek, bu hallerin hukukî veya fiilî hiçbir olumsuz karşılığa bağlanamayacağı ifade edilmiş olmaktadır.

Özel kesimde, bir hizmetten yararlanan yahut bir hizmetin sunumunu yapan kişiler kimi zaman o hizmetin gereği olarak bir kıyafeti giymekle yükümlü tutulabilmektedir. Bu kıyafet iş sağlığı veya güvenliği ya da markalaşma amaçlarıyla belirlenebildiği gibi yürütülen faaliyetin niteliğinin icap ettirdiği başka meşru amaçlarla da belirlenebilmektedir. Kamuda ise silahlı kuvvetler veya kolluk kuvvetleri mensuplarının üniforma yahut idarece belirlenen başka bir takım kıyafetleri giymesi mecburi tutulabilmektedir. Bunlar dışındaki kamu görevlilerinin kıyafeti de düzenleme konusu olabilmekte, giyim kuşam belirli kurallara tâbi kılınabilmektedir. Alınan veya verilen bir hizmetin gereği olarak bu şekilde bir kıyafetin belirlenmesine ihtiyaç duyulan hallerde, söz konusu kıyafetin bir kadının dinî inancı sebebiyle başını örtmesine ve yine bu sebeple tercih ettiği kıyafete engel olmayacak nitelikte olması, fıkranın temelinde yatan insan onurunu esas alan hak ve hürriyet odaklı yaklaşımın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim düzenlemeye göre alınan veya verilen bir hizmetin gereği olan kıyafet söz konusu olduğunda Devlet, ancak dinî inancı sebebiyle kadının başını örtmesini ve tercih ettiği kıyafetini hiçbir surette engellemek şartıyla gerekli tedbirleri alabilecektir. Bu hususta Devlete getirilen pozitif yükümlülük ise başta yasal ve idarî düzenlemeler olmak üzere gerekli tüm tedbirlerin hayata geçirilmesini sağlamaktır.

MADDE 2- Maddeyle, Anayasanın 41 inci maddesinin madde başlığında ve birinci fıkrasında değişiklik yapılmaktadır.

Maddeyle, yalnızca kadın ve erkek olmak üzere iki farklı cinsiyetten bireylerin birbiriyle evlenerek evlilik birliğini oluşturabileceği açıkça düzenlenmekle, bunun dışındaki hiçbir birlikteliğin evlilik birliği olarak kabul edilmeyeceği ve evlilik birliğinin eşler arasında yani kadın ve erkek arasında eşitliğe dayandığı kabul edilmiş olmaktadır. Böylece aile ve evlilik kurumunun her türlü tehlike, tehdit ve saldırılar ile sapkın akımların dayatmalarına karşı korunması amaçlanmaktadır.

MADDE 3- Madde, yürürlük ve halkoylamasına ilişkindir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 24 üncü maddesine aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

“Temel hak ve hürriyetlerin kullanılması ile kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanılması, hiçbir kadının başının örtülü veya açık olması şartına bağlanamaz.

Hiçbir kadın; dinî inancı sebebiyle başını örtmesi ve tercih ettiği kıyafetinden dolayı eğitim ve öğrenim, çalışma, seçme, seçilme, siyasi faaliyette bulunma, kamu hizmetlerine girme ile diğer herhangi bir temel hak ve hürriyeti kullanmaktan ya da kamu veya özel kesim tarafından sunulan mal ve hizmetlerden yararlanmaktan hiçbir surette yoksun bırakılamaz. Bu nedenle kınanamaz, suçlanamaz ve herhangi bir ayrımcılığa tâbi tutulamaz. Alınan veya verilen bir hizmetin gereği olan kıyafet söz konusu olduğunda Devlet, ancak dinî inancı sebebiyle kadının başını örtmesini ve tercih ettiği kıyafetini hiçbir surette engellemek şartıyla gerekli tedbirleri alabilir.”

MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41 inci maddesinin kenar başlığı “I. Ailenin korunması, evlilik birliği ve çocuk hakları” şeklinde ve birinci fıkrasında yer alan “temelidir ve” ibaresi “temelidir. Evlilik birliği, ancak kadın ile erkeğin evlenmesiyle kurulabilir ve” şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 3- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır.

www.nordicmenor.com